

เด็กคือผ้าขาว (?): ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเด็กกับสังคม ที่นำเสนอผ่านเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์

ศรัณย์ภัทร์ บุญฮก

รับบทความ: 16 มีนาคม 2563

แก้ไขบทความ: 23 เมษายน 2563

ตอบรับ: 30 กรกฎาคม 2563

ออนไลน์: 25 ธันวาคม 2563

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเด็กกับการนำเสนอประเด็นทางสังคมไทยร่วมสมัย ผ่านกรณีศึกษาจากเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ในทศวรรษ 2540–2560 จำนวน 7 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า ตัวละครเด็กในวรรณกรรมกลุ่มนี้ มักมีลักษณะแปลกแยกจากสังคม ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา เพศสภาพ ชาติพันธุ์ ความคิด และความเชื่อ การเล่าเรื่องผ่านตัวละครเด็กเป็นสื่อกลางสำคัญที่ถ่ายทอดความรู้สึกและปัญหาที่เด็กเหล่านี้ต้องเผชิญจากความกดดันจากครอบครัว สังคม ตลอดจนระดับรัฐ ได้แก่ สถานะทางสังคม การแข่งขันในสังคม การควบคุมของรัฐ ความขัดแย้งเรื่องชาติพันธุ์ กลวิธีดังกล่าวจึงเป็นการใช้ตัวละครเด็กเพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิพากษ์ประเด็นทางสังคมเหล่านั้นว่ามีได้เป็น “เรื่องของเด็ก” แต่เป็น “เรื่องของผู้ใหญ่” โดยนำวาทกรรมกระแสหลักของสังคม คือ “เด็กคือผ้าขาว” มาเป็นกลวิธีในการตั้งคำถามกับสังคม หากตัวละครเด็กที่ปรากฏในวรรณกรรมมิได้เป็นผ้าขาว แต่มีความซับซ้อนและหลากหลาย

คำสำคัญ ตัวละครเด็ก เรื่องสั้น รางวัลซีไรต์

Child is a White Cloth (?): Relationships between Children Characters and Social Issues Represented in S.E.A. Write's Short Stories

Saranpat Boonhok

Received: March 16, 2020

Revised: April 23, 2020

Accepted: July 30, 2020

Online: December 25, 2020

Abstract

This article aims to study relationships between children characters and social issues represented in short stories winning the S.E.A. Write Award. From the analysis of seven selected stories in two decades ranging from 1997 to 2017 (B.E. 2540–2560), the results show that children characters in these works alienated from social norms in terms of physical body, special needs, gender, ethnicity, way of thought, and belief. This important kind of characters revealed emotions and difficulties that children faced with family, society, and state, suggesting the issues of social status, competitiveness, government commanding, and ethnic conflicts. Therefore, children characters were used as literary techniques for criticising these issues which were not related to adolescent matters, but they are, in fact, the so-called 'adult matter.' Mainstream discourse in Thai society, namely the notion of 'child is a white cloth' meaning child is an innocent person, was significantly referred to when questioning these

issues. Even characters in each story were not innocent, yet they were represented as complicated and varied characters.

Keywords: children character, short story, S.E.A. Write Award

1. บทนำ

สังคมไทยมีคำเปรียบว่า “เด็กคือผ้าขาว” อันแสดงถึงความบริสุทธิ์ของเด็ก และอาจเทียบเคียงได้กับแนวคิด The immanent child ของโลกตะวันตก แนวคิดนี้ ปฏิเสธว่าเด็กมิได้เป็นคนชั่วร้ายหรือดิ่งามมาแต่กำเนิด หากขึ้นอยู่กับประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมที่พวกเขาได้รับ (James et al., 1998, อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2554, น. 28–29) เมื่อมองเด็กเช่นนี้การขัดเกลาของผู้ใหญ่จึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการขัดเกลาให้เด็กเป็นอย่างไรนั้นก็ขึ้นอยู่กับกรอบหรือบรรทัดฐานของสังคม (social norm) ว่า เด็กดีคืออะไร เด็กมีหน้าที่อย่างไร โดยใช้กลไกต่างๆ สร้างเด็กดีตามกรอบที่สังคมยึดถือ

วรรณกรรมเป็นช่องทางหนึ่งประกอบสร้างและปลูกฝังค่านิยมแก่เด็ก เด็กมักปรากฏอย่างชัดเจนในกลุ่มวรรณกรรมสำหรับเด็ก วรรณกรรมกลุ่มนี้ผลิตขึ้นมาสำหรับเด็กโดยเฉพาะ และมีลักษณะ รูปแบบที่ดึงดูดใจ เนื้อหากระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และใช้ภาษาง่ายๆ (นิตยา วรรณกิตร์, 2562, น. 14–15) เนื้อหาและแนวคิดของวรรณกรรมเด็กของไทยจำนวนมากมักเสนอแนวคิดคุณธรรมดังที่เกริก ยूनพันธ์ (2560) ได้สังเคราะห์วรรณกรรมเด็กไทยในรอบร้อยปี ระหว่าง พ.ศ. 2455–2555 และพบว่า ความดี ความงาม และความรักเป็นแนวคิดหลักที่ปรากฏอยู่เสมอ โดยเฉพาะเรื่องความดีปรากฏอย่างโดดเด่น อันประกอบด้วย การปลูกฝังคุณธรรม จิตสำนึก ฯลฯ ส่วนงานของกฤษตยา ณ หนองคาย (2544) ระบุว่า วรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับรางวัลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 ล้วนแล้วแต่เน้นย้ำแนวคิดเรื่องคุณธรรม ความรักความผูกพัน การอนุรักษ์ธรรมชาติ ปัญหาเด็ก และแนวคิดอื่นๆ ที่เตรียมความพร้อมให้เด็กก้าวไปสู่การเป็นผู้ใหญ่ แต่หากศึกษาเปรียบเทียบระหว่างวรรณกรรมเด็กของไทยกับต่างชาติ ดังงานของศิริพร ศรีวรกานต์ (2551) ซึ่งได้เปรียบเทียบวรรณกรรมเด็กของไทยกับเยอรมัน ช่วงทศวรรษ 1980–1990 ได้ชี้ให้เห็นประเด็นที่น่าสนใจว่า วรรณกรรมเด็กของเยอรมันแสดงถึงโลกของความเป็นจริงและเน้นความแตกต่างบุคคล แตกต่างจากวรรณกรรมไทยซึ่งมุ่งสอนเด็กให้เป็นเด็กดี ว่านอนสอนง่าย และนำเสนอ “โลกที่ปลอดภัย” ทั้งตัวละครพ่อแม่ตามชนบท การหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่เด็ก

ต้องเผชิญ ฯลฯ อันแสดงให้เห็นว่า เด็กในวรรณกรรมเด็กไทยมักมองเด็กเป็น
ผ้าขาวอันบริสุทธิ์และแวดล้อมด้วยสิ่งสวยงามตามขนบมากกว่าการสร้างเรื่องราว
ที่ทำทนายรอบสังคัม

อย่างไรก็ตาม ตัวละครเด็กมิได้ปรากฏเฉพาะในวรรณกรรมเด็ก และ
วรรณกรรมหลายเรื่องไม่ได้นำเสนอภาพเด็กในลักษณะดังกล่าว ดังที่เรื่องสั้น
รางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน หรือรางวัลซีไรต์ (S.E.A. Write)
เป็นตัวอย่งที่เห็นได้ชัดว่า ตัวละครเด็กถูกนำมาใช้เป็นกลวิธีหนึ่งเพื่อเสนอสาร
บางประการที่ไม่ใช่เพียงคุณธรรมจริยธรรมหรือความเป็นเด็กดีตามขนบของเด็ก
ดังเช่น เรื่องสั้น “ตามตาต้อใจ” จาก*ความน่าจะเป็น*ของปราบดา หยุ่น เล่าถึง
เด็กหญิงต้อใจที่มีความคิดแตกต่างจากสังคม ทำให้ผู้อ่านเกิดทั้งขบขันและ
ขบคิด ส่วนในเรื่องสั้น “ตุ๊กตา” จาก*สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน*ของวินทร์ เลียววาริณ
ให้เด็กคนหนึ่งตั้งคำถามว่า ทำไม ไปตลอดทั้งเรื่อง ก่อนเผยให้เห็นว่า เด็กคนนี้
มีความผิดปกติทางด้านการรับรู้และโดนกระทำจากคนรอบข้าง ขณะที่เรื่องสั้น
“ฟ้าเดียวกัน” ใน *เราหลงลืมอะไรบางอย่าง* ของวัชรระ สัจจะสารสิน นำเสนอ
สัมพันธภาพที่มีปัญหาระหว่างตัวละครฟ้าเดียวกันกับพ่อซึ่งเป็นอดีตแกนนำ
นักศึกษาในช่วงการเรียกร้องทางการเมืองจากปมเปียงเบนทางเพศ รวมถึงเรื่องสั้น
“คล้ายว่าเริ่มจากฝน” ใน*แดดเข้าร้อนเกินกว่าจะจิบกาแฟ* ของจเด็จ กำจรเดช
ได้เล่าถึงเด็กชายสองคนจากสองชาติแนวชายแดนไทยเมียนมา ที่เริ่มต้นจาก
ความแตกต่างจนก่อเกิดมิตรภาพ

เห็นได้ว่า ตัวละครเด็กในวรรณกรรมกลุ่มนี้มีมิติซับซ้อนไปกว่าเด็กดี
ตามขนบและโลกของเด็กมิได้ปลอดภัยดังเช่นในวรรณกรรมเด็กนำเสนอ ลักษณะ
ดังกล่าวมีบทบาทอย่างสำคัญต่อการนำเสนอประเด็นทางสังคมในหลายระดับ
เพราะแม้เรื่องสั้นรางวัลซีไรต์มีเนื้อหาและกลวิธีแตกต่างกันไปตามแต่ละนักเขียน
หากทั้งหมดล้วนมีจุดร่วมกัน คือ การสะท้อนมุมมองเกี่ยวกับคน สังคมและ
การเมือง ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม (อิงอร สุพันธุ์วนิช, 2551, น. 179) โดยเฉพาะ
สังคมไทยในทศวรรษ 2540-2550 ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ดังที่สรณัฐ
ไต้สังคะ (2559, น. (7)37-(7)38) กล่าวว่า เป็นยุคสมัยแห่งโลกาภิวัตน์ เกิดแนวคิด

เรื่องความหลากหลายในหลายแง่มุม เนื่องจากอิทธิพลของปรัชญาคตินิยมหลังสมัยใหม่ (postmodernism) กฎเกณฑ์ แนวคิด หรือความรู้ที่เคยยึดถือ ถูกตั้งคำถาม และกลุ่มที่เคยเป็นชายขอบหรือกระแสรองได้มีพื้นที่ในการนำเสนอตัวตน กล่าวอีกนัยหนึ่ง เรื่องเล่าของปัจเจกบุคคล เรื่องที่ถูกกละเลยจากสังคมได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น ไม่เพียงเท่านั้น รูปแบบ ภาษาและกลวิธีในวรรณกรรมยังมี “ลูกเล่น” แบบใหม่อย่างหลากหลาย

เมื่อเด็กอาจมิใช่เพียงผ้าขาว หากกลับมีความซับซ้อน และอาจเป็นเครื่องมือหนึ่งในการตั้งคำถามกับสังคม โดยเฉพาะโลกของผู้ใหญ่ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเด็กกับการนำเสนอประเด็นทางสังคมจากวรรณกรรมรางวัลซีไรต์ นับว่ามีทั้งความน่าสนใจ เพราะแตกต่างไปจากเด็กในกลุ่มวรรณกรรมเด็ก ทั้งยังนำไปสู่คำถามต่อไปว่า ตัวละครเด็กเหล่านั้นมีลักษณะอย่างไรและถูกสร้างขึ้นเพื่อจุดประสงค์ใด บทความนี้จึงมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเด็กกับการนำเสนอประเด็นทางสังคม ซึ่งไม่เพียงแต่จะช่วยขยายภาพของเด็กในวรรณกรรมได้กว้างขวาง แต่จะยังสามารถทำให้เราเข้าใจและมองเห็นภาพสังคมไทยร่วมสมัยได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเด็กกับการนำเสนอประเด็นทางสังคมที่ปรากฏในเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ในรอบทศวรรษ 2540–2560

3. ขอบเขตการศึกษา

บทความนี้กำหนดขอบเขตตัวบทเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ที่ได้รับรางวัลช่วงทศวรรษ 2540–2560 และคัดเลือกเรื่องสั้นที่นำเสนอเด็กเป็นตัวละครเอกหรือมีบทบาทโดดเด่นมาเป็นกรณีศึกษา 1 เรื่อง จากเกณฑ์ดังกล่าวได้เรื่องสั้นจำนวน 7 เรื่อง จากหนังสือ 7 เล่ม เรียงตามลำดับปีที่ได้รับรางวัล ดังนี้

1) “ตุ๊กตา” จาก *สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน* ของวินทร์ เลียววาริณ รางวัลซีไรต์ ประจำปี พ.ศ. 2542

- 2) “ตามตาต้องใจ” จาก*ความน่าจะเป็น* ของปราบดา หยุ่น รางวัลซีไรต์ ประจำปี พ.ศ. 2545
- 3) “เก้าอี้คนตรี” จาก*เจ้าหญิง* ของบินหลา สันกาลาคีรี รางวัลซีไรต์ ประจำปี พ.ศ. 2548
- 4) “ฟ้าเดียวกัน” จาก*เราหลงลืมอะไรบางอย่าง* ของวัชระ สัจจะสารสิน รางวัลซีไรต์ประจำปี พ.ศ. 2551
- 5) “คล้ายว่าเริ่มจากฝน” จาก*แดดเข้าร้อนเกินกว่าจะจับกาแฟ* ของจเด็จ กำจรเดช รางวัลซีไรต์ประจำปี พ.ศ. 2554
- 6) “อสรพิษ” จาก*อสรพิษและเรื่องอื่น ๆ* ของแดนอรัญ แสงทอง รางวัลซีไรต์ประจำปี พ.ศ. 2557
- 7) “สิงโตนอกคอก” จาก*สิงโตนอกคอก* ของจิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท รางวัลซีไรต์ประจำปี พ.ศ. 2560

4. ผลการศึกษา

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเด็กกับสังคมจากเรื่องสั้น ทั้ง 7 เรื่อง พบจุดร่วมกันว่า ตัวละครเด็กมักเบี่ยงเบนไปจากความคาดหวังของสังคมในหลายลักษณะ เพื่อใช้ในการตั้งคำถามกับสังคมถึง 3 ระดับ ได้แก่ เด็กกับครอบครัว เด็กกับสังคม และเด็กกับรัฐ ดังนี้

4.1 เด็กกับครอบครัว: ความเบี่ยงเบนของเด็กกับความสัมพันธ์ในครอบครัว

ครอบครัวและบ้านมักเป็นภาพแทนของความสุข หากเรื่องสั้นซีไรต์มิได้เสนอภาพอุดมคติเหล่านั้น แต่กลับเสนอปัญหาของสัมพันธ์ภายในครอบครัว ดังเรื่อง “ตุ๊กตา” และ “ฟ้าเดียวกัน” เรื่องสั้นทั้งสองนำเสนอตัวละครเด็กที่มีความเบี่ยงเบนไปจากความปกติ พร้อมกับสร้างตัวละครพ่อแม่ให้มีสถานะทางสังคมสูง อันมีผลต่อสัมพันธ์ภายในครอบครัว

4.1.1 ตักตา: เด็กผู้บกพร่องทางการรับรู้กับการถูกเอาเปรียบและ ควบคุมจากผู้ใหญ่

เรื่องสั้น “ตักตา” จาก *สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน* ของวินทร์ เลียววาริณ เล่าถึงเด็กหญิงวัยสิบหกผ่านการเล่าเรื่องด้วยคำถามว่า ทำไม ไปตลอดทั้งเรื่อง ในตอนต้นผู้อ่านยังไม่ทราบเรื่องราวของตัวละครนี้ จนเรื่องค่อยๆ เล่าย้อนอดีตให้พอคาดเดาจากหลายตอนได้ว่า เด็กผู้หญิงคนนี้มีคุณสมบัติพิเศษ เช่น “ทำไมฉันฟังไม่ออก เพราะฉันไม่เคยไปโรงเรียนหรือเปล่า ทำไมฉันไม่ต้องไปโรงเรียน” (วินทร์ เลียววาริณ, 2542, น. 231) อันหมายถึง ตัวละครนี้มีความบกพร่องด้านการรับรู้ หรือเป็นเด็กพิเศษนั่นเอง

ความใสซื่อและความสงสัยกับสิ่งรอบตัวที่ผู้แต่งใช้ผ่านคำถาม ทำไม ตลอดเรื่องมีส่วนสำคัญ ในการแฝงเรื่องราวอันหนักหน่วงอยู่ภายใต้การเล่าเรื่องแบบใสซื่อเช่นนี้ คือ ทำให้เห็นว่าเด็กคนนี้ไม่รู้ว่าตนถูกเอาเปรียบจากคนรอบข้าง ดังที่ “ฉันน้ำหนักเท่าไหนแล้วนะ ทำไมน้ำหนักฉันเคยพุ่งพรวดแล้วลดลงมาตามเดิม หลังจากแม่พาฉันไปรักษา” (วินทร์ เลียววาริณ, 2542, น. 231) อันเกิดหลังจากเธอไป “เล่นตักตา” กับยาม “ทำไมยามคนนั้นแอบเอาตักตาให้ฉันในวันที่แม่ไม่อยู่ ทำไมเขาบอกว่าห้องของเขายังมีของเล่นแบบนี้อีกเยอะ ทำไมฉันรู้สึกดีใจมากเหลือเกินที่เขาก็ชอบเล่นตักตา ทำไมเขาบอกให้ฉันไปเล่นตักตากับเขาที่ห้อง ทำไมเขาบอกให้ฉันถอดเสื้อผ้าออก” (วินทร์ เลียววาริณ, 2542, น. 233) จากตรงนี้ทำให้อนุมานได้ว่า เด็กหญิงถูกล่วงละเมิดทางเพศจนเกิดการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์

เหตุการณ์ดังกล่าวนำมาสู่สัมพันธภาพที่มีปัญหาระหว่างแม่กับลูก ดังเช่น “ทำไมทุกครั้งที่แม่อารมณ์ไม่ดีจะตำหนิฉันว่าฉันโง่ หรือไม่ก็ว่าตัวแม่เองว่าโชคร้ายที่มีลูกอย่างฉัน แล้วก็ร้องไห้” (วินทร์ เลียววาริณ, 2542, น. 232) และตอน “ทำไมแม่บอกว่าฉันน่าจะตายตั้งแต่ตอนที่เกิด อะไรคือออกซิเจน ทำไมแม่ว่าฉันขาดมันตอนที่ฉันเกิด” (วินทร์ เลียววาริณ, 2542, น. 235) ผลตามมาก็คือ แม่ตัดสินใจพาเด็กหญิงไปทำแท้ง “พวกเขากำลังทำอะไร ทำไมพวกเขาไม่ยอมหยุดทำไมน้ำหนักฉันลดลงเร็วจัง ทำไมแม่ร้องไห้ . . . ทำไมฉันต้องนอนพักหลายวันหลังจากกลับมาจากบ้านผู้ชายชู้สาวแล้ว ทำไมแม่บอกใคร ๆ ที่มาหาฉันว่า

ฉันไม่สบายนิดหน่อย” (กินทร์ เลียววาริณ, 2542, น. 234–235) ผู้แต่งได้แสดงสาเหตุของการทำแท้งว่ามาจากความความอับอายของแม่ เนื่องจากแม่เป็นผู้มีชื่อเสียงและหน้าตาในสังคม ดังที่มีนักข่าวและมีคนในสังคมสนใจว่าเกิดอะไรขึ้นกับครอบครัวนี้ การที่มีลูกสาวบกพร่องทางด้านการรับรู้ ซ้ำร้ายยังถูกล่วงละเมิดทางเพศจนตั้งครรรภ์ ความเป็ยงเบนจากกรอบมาตรฐานทางสังคมนี้เองทำให้ผู้เป็นแม่รู้สึกอับอาย การนำลูกสาวไปทำแท้ง ทั้ง ๆ ที่ลูกสาวไม่ทราบว่าตนถูกกระทำอย่างไรบ้าง จึงแสดงให้เห็นบทบาทของแม่ในการครอบงำ และกำหนดชีวิตของลูกอย่างยิ่ง

ตัวละครเด็กหญิงจึงเป็นสัญลักษณ์ที่ถูกนำมาใช้เพื่อแสดงถึงการถูกเอาเปรียบในหลายสถานะ ไม่ว่าจะเป็นสถานะ “เด็ก” ซึ่งถูกเอาเปรียบจากผู้ใหญ่ สถานะ “ผู้หญิง” ซึ่งถูกเอาเปรียบจากเพศชาย และสถานะความบกพร่องด้านการรับรู้ทำให้ถูกหลอกล่อให้เห็นว่าการล่วงละเมิดทางเพศนั้นเป็นเพียงการเล่นตลกตาอย่างหนึ่ง “ตลกตา” ที่เป็นชื่อเรื่องจึงหมายถึงเด็กผู้หญิงคนหนึ่งที่แม้จะมีชีวิตจิตใจ แต่ก็ถูกกระทำต่าง ๆ ไม่ต่างจากตลกตาตัวหนึ่งที่ถูกควบคุมและจัดการโดยคนรอบข้าง ผ่านการสร้างตัวละครเด็กผู้หญิงคนนี้และการใช้คำถามที่ดูใสซื่อแต่กลับเปิดเผยให้เห็นความรุนแรงภายในบ้านที่ซ่อนอยู่

4.1.2 ฟ้าเดียวกัน: เด็กชายผู้เป็ยงเบนทางเพศกับความสัมพันธ์กับเพื่อนักปฏิวัติ

“ฟ้าเดียวกัน” หนึ่งในรวมเรื่องสั้น *เราหลงลืมอะไรบางอย่าง* ของวัชรเสด็จจะสารสิน รางวัลซีไรต์ปี 2551 หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหากกระตุ้นเตือนให้ผู้อ่านจุกคิดเรื่องเล็กๆ ที่เราอาจหลงลืมอะไรไป ในหนังสือเล่มนี้หลายเรื่องเกี่ยวกับการเมือง โดยเฉพาะการตั้งคำถามกับอำนาจ การรัฐประหาร และเผด็จการตลอดจนวาทกรรมเกี่ยวกับชาติที่เคยยึดถือกันมา (รินฤทัย สัจจพันธ์, 2556, น. 291–298) ดังที่คำว่า ฟ้าเดียวกัน ปรากฏในเรื่องสั้นเรื่องนี้เป็นคำที่ขบวนการหนุ่มสาวผู้เรียกร้องทางการเมืองสื่อถึง ความเท่าเทียม ความเสมอภาคที่แม้จะเป็นใคร ชนชั้นใดก็ตามต่างก็อยู่ภายใต้ฟ้าเดียวกัน แต่ในเรื่องนี้ ผู้แต่งได้นำคำนี้

มาตั้งเป็นชื่อตัวละครเอก พร้อมกับสร้างตัวละครพ่อให้เป็นอดีตแกนนำนิสิตนักศึกษาในเหตุการณ์เรียกร้องทางการเมืองในทศวรรษ 2510 พร้อมสร้างปมความขัดแย้งระหว่างฟ้าเดียวกันกับพ่อ

ผู้แต่งสร้างตัวละครฟ้าเดียวกันเป็นตัวละครเอก พร้อมใช้ผู้เล่าเรื่องที่จำกัดผ่านสายตาฟ้าเดียวกัน โดยเล่าถึงความสัมพันธ์ที่มีปัญหาระหว่างเขากับพ่อตั้งแต่วัยเด็ก เพราะ “ฟ้าเดียวกันรู้สึกว่าคุณคณิศที่อยู่ด้วยกันขณะนี้ไม่ใช่พ่อ แต่เป็นนักปฏิวัติเมื่อสามสิบปีที่แล้ว ทำไมพ่อไม่ทำตัวเป็นพ่อของลูกเหมือนคนทั่วไป... พ่อมักเพ้อพกอยู่แต่กับเรื่องเล่าเดิม ๆ บุคลิกคุณเฉียวหยาบคาย ชอบเกรี้ยวกราดกับสภาพสังคมปัจจุบันที่ผิดหูผิดตา ... สุดท้ายวกกลับมาเล่นงานฟ้าเดียวกันเป็นเป้าหมายหลัก” (วัชระ สัจจะสารสิน, 2560, น. 214) และปมที่สร้างความร้าวฉานระหว่างพ่อลูกคู่นี้ คือ เพศวิถี (gender) ผู้แต่งสร้างพ่อให้เป็นนักปฏิวัติที่มีความเป็นชายสูง แต่ลูกชายปฏิเสธความเป็นชายเหล่านั้น ดังเช่น “ฟ้าเดียวกันเกลียดปีนอย่างที่สุด แต่พ่อกลับฝึกให้ยิงปืน... มันเป็นสัญลักษณ์ของความรุนแรงและความตายมากกว่าสัญลักษณ์ของลูกผู้ชายเหมือนอย่างที่พ่อกรอกหู” (วัชระ สัจจะสารสิน, 2560, น. 216)

เหตุการณ์วิกฤติของเรื่อง (climax) เกิดขึ้น เมื่อวันหนึ่งพ่อกลับบ้านมาพบฟ้าเดียวกันกำลังซ้อมการแสดงกับเพื่อน และมีพฤติกรรมแสดงออกถึงความเบี่ยงเบนทางเพศ พ่อเปลี่ยนไปเหมือนปีศาจร้ายและทำร้ายฟ้าเดียวกัน “ฟ้าเดียวกันถึงกับทรุดฮวบลงกับพื้นเมื่อเจ้าปีศาจร้ายฟาดฝ่ามือเข้าที่หน้าอย่างจัง รู้สึกขาไปทั้งหน้า เลือดคบบปาก เจ้าปีศาจร้ายยังไม่หนำใจจับฟ้าเดียวกันยกขึ้นแล้วโยนไปบนเตียง พร้อมตวาดอย่างเดือดดาล ‘ข้าจะเอาหน้าไปไว้ที่ไหน หากนักปฏิวัติอย่างข้าจะมีลูกเป็นกะเทย! เอ็งเลิกเลยนะ ไม่งั้นข้าเอาเอ็งตาย!’” (วัชระ สัจจะสารสิน, 2560, น. 225-226) ความรุนแรงนี้ได้บานปลายไปสู่การลุกขึ้นมาของลูกเพื่อต่อต้านกับพ่อนำมาสู่ความเศร้าในตอนจบ

เห็นได้ชัดว่า ความเป็นชายกลายเป็นปมขัดแย้งของเรื่อง ปมขัดแย้งนี้ถูกเร้าให้ชัดเจนผ่านการสร้างตัวละครพ่อมาเทียบเคียง คือ พ่อเป็นผู้มีสถานะทางสังคมสูง เป็นที่ยอมรับของผู้คน ตลอดจนเชื่อว่าตนคือวีรบุรุษที่รุ่งเรือง

สถานภาพดังกล่าวได้ตอกย้ำความเป็นชายของพ่อให้ยิ่งดูสูงเด่นขึ้น เมื่อตนมีลูกชายจึงได้เข้าไปครอบงำความคิดและกำหนดวิถีชีวิตลูก หากการที่ลูกชายกลายเป็นกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศถือเป็นกรทลายภาพที่พ่อสร้างให้ดูมีความเป็นชายอย่างสูงเด่นลง จึงไม่แปลกใจว่า เพราะเหตุใดพ่อจึงรู้สึกอับอายหรืออิกนัยหนึ่ง บทบาทและสถานภาพทางสังคมนอกบ้านของพ่อได้มีส่วนเข้ามากำหนดความสัมพันธ์ภายในครอบครัวจนเป็นความขัดแย้งระหว่างพ่อกับลูกชาย

น่าสังเกตว่า การสร้างตัวละครให้ชื่อฟ้าเดียวกัน แต่ให้พฤติกรรมและลักษณะของตัวละครนี้แตกต่างไปจากความหมายเดิมของคำนี้อย่างยิ่ง ลักษณะนี้อาจเป็นกลวิธีหนึ่งที่ผู้แต่งใช้ตั้งคำถามกับความเป็นวีรบุรุษของพ่อว่า ชุดคุณค่าของพ่ออาจไม่เป็นที่ยอมรับอีกต่อไป เพราะคนที่ใกล้ชิดที่สุดก็กลับไม่เห็นคุณค่าในชุดนี้แล้ว ตัวละครพ่อที่เล่าผ่านสายตาของฟ้าเดียวกัน จึงเป็นเพียงชายชราผู้ยึดติดกับอดีตอันรุ่งเรืองและหยาบกระด้าง กล่าวได้ว่า ตัวละครฟ้าเดียวกันจึงเป็นเด็กที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อวิพากษ์วาทกรรมทางการเมืองในอดีตซึ่งยังคงหลงเหลือในตัวละครพ่อ พร้อมทั้งคำถามถึงความเท่าเทียมที่คนเหล่านั้นเรียกร่องว่า จริงแท้ประการใด ในเมื่อลูกชายของตนเองยังมิได้ความเท่าเทียมหรือมีสิทธิเสรีภาพตามที่พ่อเรียกร่อง

สรุปได้ว่า เรื่องสั้น “ตุ๊กตา” และ “ฟ้าเดียวกัน” แสดงจุดร่วมสำคัญ คือเด็กทั้งสองเบี่ยงเบนไปจาก “การเป็นเด็กปกติ” คือ ร่างกายและสติปัญญาที่สมบูรณ์และเพศวิถีตามคาดหวังของผู้ใหญ่ “ความไม่ปกติ” นี้เองนำมาสู่ความสัมพันธ์อันแตกร้างในครอบครัว ที่สำคัญ เรื่องสั้นสองเรื่องนี้ได้เปลี่ยนโลกที่ปลอดภัยของเด็ก กลายเป็นพื้นที่แห่งความรุนแรง พ่อและแม่ไม่ใช่ผู้พิทักษ์ ทั้งกลับกลายเป็นผู้เข้ามาครอบงำความคิดและกำหนดชีวิตเด็ก ตัวละครเด็กอันเบี่ยงเบนจึงนับว่าส่งเสียงถึงความรุนแรงในครอบครัวออกมา หรือกล่าวอิกนัยหนึ่ง การมิได้เป็นเด็กตามกรอบที่คาดหวังอาจทำให้พวกเขาถูกลงโทษ และการลงโทษก็เริ่มต้นจากคนใกล้ชิดของพวกเขาคือพ่อแม่

4.2 เด็กกับสังคม: เด็กที่แปลกแยกกับการตั้งคำถามต่อโลกของผู้ใหญ่

โลกของผู้ใหญ่อันยึดติดกับความเชื่อ สามัญสำนึกที่ปฏิบัติตามๆ กันมา ตลอดจนการแข่งขัน เป็นสิ่งที่ตัวละครเด็กในเรื่องสั้น “ตามตาต้องใจ” “เก้าคนตรี” และ “อสรพิษ” ได้ตั้งคำถาม ตัวละครเด็กในเรื่องสั้นเหล่านี้มีความคิดอันแตกต่าง หรือมิได้ทำตามสิ่งที่สังคมยึดถือและปฏิบัติสืบต่อมา ผ่านการใช้ฉากสังคมโรงเรียน และหมู่บ้านในชนบท เพื่อท้าทายโลกที่ผู้ใหญ่คุ้นเคย ดังนี้

4.2.1 ตามตาต้องใจ: เด็กกับการตั้งคำถามกับเรื่องสามัญของผู้ใหญ่

“ตามตาต้องใจ” เป็นหนึ่งในหนังสือรวมเรื่องสั้น*ความน่าจะเป็น* ของปราบดา หยุ่น ราวปี 2545 *ความน่าจะเป็น* นับเป็นวรรณกรรมแนวหลังสมัยใหม่ซึ่งเล่นล้อกับความรู้ ความจริง ความเชื่อและชนบทการแต่ง เนื้อหาในหนังสือเรื่องนี้นับว่าเป็นการเปิดพื้นที่ให้ “เรื่องไม่เป็นเรื่อง” ซึ่งวรรณกรรมสมัยใหม่มองข้ามมานำเสนอใหม่ (พิเชฐ แสงทอง, 2561, น. 92) โดยใช้น้ำเสียงที่กุ่มๆ รักษมณี (2547, น. 692) เรียกว่า เหน็บแนมอย่างเจืออารมณ์ขัน เพื่อให้ผู้อ่านขบขัน แต่อาจจะดูคับบรอยเหน็บที่ผู้แต่งทิ้งไว้ ทั้งนี้ “ตามตาต้องใจ” ก็มีลักษณะตามข้างต้น โดยมีตัวละครเอก คือ เด็กหญิงต้องใจนักเรียนชั้น ป.4 เป็นผู้สื่อกลาง เด็กหญิงคนนี้มีความคิดแตกต่างไปจากเพื่อน ตัวอย่างเช่นคำถามว่า เพราะเหตุใด 1+1 จึงเป็น 2 “หนึ่งบวกหนึ่งจะเป็นสองไปได้อย่างไร เดียวก่อน . . . สมมติว่าพ่อเป็นหนึ่ง บวกกับอีกหนึ่งคือแม่ ก็เป็นสามชัดๆ เพราะพอสองคนนั้นมาบวกกัน เราก็เกิดขึ้นมาเป็นสาม. . . สมมติว่าหนึ่งคือเสือ อีกหนึ่งคือกระท่าย เอามารวมกัน เสือก็ต้องกินกระท่าย ก็เหลือแค่หนึ่ง” (ปราบดา หยุ่น, 2560, น. 45) คำถามของเด็กหญิงไม่ได้คำตอบจากครู และยังถูกครูบังคับให้เชื่อ คำตอบนี้ เหตุนี้ “เด็กหญิงต้องใจสรุปว่า การตอบตามความคิดคนส่วนใหญ่คือ ปัจจัยหนึ่งในการดำรงชีวิตและการเอาตัวรอด การตอบตามความคิดตัวเองคือ ปัจจัยหนึ่งในการนอนตาหลับ” (ปราบดา หยุ่น, 2560, น. 46)

ความคิดของต้องใจไม่เพียงถามถึงเรื่องธรรมดาสามัญให้เราได้ขบคิด แต่นับเป็นการตั้งคำถามใหญ่มากต่อระบบการศึกษาว่า ได้ให้ออกาสแก่ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ด้วยตนเอง หรือกำลังเข้ามาตีกรอบและจำกัดความคิดกับจินตนาการ

เสียแทน อีกตัวอย่างที่ชัดเจน คือ เรียงความเรื่องบ้านของฉัน ต้องใจเขียน เรียงความฉบับนี้โดยไม่ได้นำเสนอภาพของครอบครัวตามอุดมคติ หรือเขียนตามรูปแบบเรียงความที่ถูกต้อง แต่กลับถ่ายทอบ้านตามสายตาของความเป็นจริงของเด็ก เช่น เล่าว่าบ้านของตน เคยถูกขโมยขึ้นบ้าน และโยงมาว่า “ฉันพอจะเข้าใจว่าทำไมคุณขโมยถึงไม่ได้ขโมยแถมไปด้วย (ทั้ง ๆ ที่มันน่ารักมาก) คงเป็นเพราะไอ้แถมเป็นสิ่งที่ชีวิตไม่อยู่หนึ่งกับที่ หันหน้าเปลี่ยนทิศไปเรื่อย ๆ ทำให้คุณขโมยต้องงงและหงุดหงิดอยู่ตลอด” (ปราบดา หยุ่น, 2560, น. 52) ก่อนสรุปตอนจบเรื่องว่า “บ้านของฉัน ฉันว่าเป็นบ้านที่สวยดี แต่ถ้าคนอื่นมอง ก็คงเห็นเป็นบ้านธรรมดา ๆ ไม่มีอะไรพิเศษ ซึ่งอาจเป็นเพราะคนอื่นยังไม่รู้ว่าบ้านของฉันหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงไหน” (ปราบดา หยุ่น, 2560, น. 53) ข้อความเหล่านี้ับเป็นการเสียดสีผ่านคำพูดธรรมดาของเด็กว่า ชีวิตมนุษย์ถูกกำหนดผ่านกรอบที่สังคมมองให้ทำให้คนต้องคิดและดำเนินไปทางนั้น เช่นเดียวกับการมองว่าบ้านสวยหรือไม่ก็ต้องรู้ก่อนว่าตั้งอยู่ทิศไหนมากกว่ามองด้วยสายตาของตนเอง ส่วนเจ้าแถมถูกกล่าวถึงเพื่อเป็นตัวแทนของสิ่งมีชีวิตซึ่งแตกต่างจากวัตถุสิ่งของ เพราะควบคุมได้ยาก ไม่ต่างจากมนุษย์ที่ควบคุมได้ยากหากคิดนอกกรอบ

ชื่อตัวละคร “ต้องใจ” จึงเป็นการตั้งคำถามว่า ความถูกใจและความถูกต้อง ตั้งแต่ความรู้ทางวิชาการ หรือความรู้สึกต่าง ๆ นั้นผู้ใดกำหนด คำตอบที่เรื่องสั้น “ตามตาต้องใจ” เสนอ คือ กำหนดจากความ “ต้องใจของสังคม” สังคมเป็นตัวหล่อหลอมความถูกต้องและถูกใจเหล่านั้น สังคมรอบข้างต่างประกอบสร้างความจริงบางอย่างขึ้นมา ผลิตซ้ำให้เราเชื่อและปฏิบัติตามสิ่งที่สังคมยึดถือต่อ ๆ กันมาโดยอาจมิได้ตั้งคำถาม แต่แล้วเรื่องสั้นเรื่องนี้ได้ใช้ตัวละครเด็กหญิงต้องใจเลือกตอบตามความ “ต้องใจตนเอง” เพื่อตั้งคำถามผ่านความไร้เสียดสีและความสงสัยจากธรรมชาติของเด็กว่า สิ่งที่ยึดถือนั้นมาจากไหน ทำไมถึงเป็นเช่นนั้น ผลที่ตามมา คือ ทำให้เห็นถึงความแปลกแยกและความน่าขันของเด็กคนนี้ เพราะการไม่คิดและปฏิบัติตามกรอบของสังคม

คำถามและพฤติกรรมอันน่าขันของเด็กคนนี้ก็กลับกระตุ้นชวนให้ผู้อ่านเกิดการจุกคิดและโยงไปถึงแนวคิดหลังสมัยใหม่เกี่ยวกับความรู้และความจริง แนวคิดนี้มองว่าความจริงแท้ (truth) และสสารต่าง ๆ มิได้มีแก่นแกนเดียวกัน แต่ความเป็นจริง (reality) และสิ่งต่าง ๆ ล้วนเป็นสิ่งประกอบสร้าง กล่าวได้ว่าเสียงของเด็กถูกใช้เพื่อท้าทายต่อความจริงและความรู้ซึ่งผู้ใหญ่มองว่าเป็นเรื่องสามัญ (common sense) ที่บางคำถามเราอาจจะลืมนึกไป พร้อมเสนอว่าความจริงที่เรายึดถืออาจมีความน่าจะเป็นอื่นซ่อนอยู่ก็เป็นได้

4.2.2 แก้อีตันตรี: เด็กกับการตั้งคำถามกับการแข่งขัน

“แก้อีตันตรี” เป็นหนึ่งในเรื่องสั้น เจ้าหญิง ของบินหลา สันกาลาคีรี ราชวัลลวีโรตปี 2548 รวมเรื่องสั้นชุดนี้สร้างเรื่องราวเหมือนกับเทพนิยาย ตัวละครเอกเป็นเจ้าหญิงเจ้าชาย และมีความอัศจรรย์เหมือนอ่านนิทาน หากแต่เรื่องที่คล้ายนิทานเหล่านี้กลับถ่ายทอดสารออกมาได้อย่างลึกซึ้งและแยบคาย ดังที่รินฤทัย สัจจพันธุ์ (2549, น. 151) กล่าวว่า เด็กอาจอ่านเจ้าหญิงด้วยความสนุกจากเรื่องราวเสริมสร้างจินตนาการ ขณะที่ผู้ใหญ่เห็นลักษณะการประกอบสร้างงานเขียนแบบหลังสมัยใหม่ พร้อมถูกกระตุ้นให้รู้สึกตัวตลอดเวลาที่กำลังอ่านโลกและสังคมแห่งความจริง ดังเช่นในเรื่องสั้น “แก้อีตันตรี” เรื่องนี้เล่าถึงแก้อีไม่ตัวหนึ่งซึ่งสร้างขึ้นด้วยความรักและรักในเสียงดนตรี แต่เมื่อถูกยกมาใช้เล่นแก้อีตันตรีในโรงเรียน เด็กทุกคนต่างแย่งชิงเพื่อนั่งแก้อี แก้อีไม่ตัวนี้จึงโศกเศร้า ขัดขืนและถูกปลดระวาง จนมีเด็กหญิงซึ่งถูกคัดออกจากการแข่งขันเสมอมาพบเข้า เธอจึงนำแก้อีไม่มานั่งด้วยความสุข เรื่องราวจึงจบลงอย่างมีความสุข โดยสารจากเรื่องนี้ได้เสียดสีสังคมแห่งการแข่งขัน สังคมที่คนแพ้ถูกคัดออกและมุ่งแต่เอาชนะ (รินฤทัย สัจจพันธุ์, 2549, น. 155)

เมื่อสังคมในเรื่องเต็มไปด้วยการแข่งขัน ตัวละครเด็กในเรื่องนี้ คือ แก้อีไม่ และเด็กหญิง ต่างแปลกแยก เพราะเป็นผู้พ่ายแพ้และต้องการหนีออกจากการอยู่ในวังวนแห่งการแย่งชิงเหล่านั้น สังเกตได้ว่า ผู้แต่งสร้างให้แก้อีตัวนี้เป็นเหมือนเด็กคนหนึ่งซึ่งไม่เข้าใจว่า แก้อีตันตรีคืออะไรและรำพึงกับตนว่าโชคดีที่ได้อยู่กับเสียง

ดนตรี กระทั่ง “ทุกเย็น ครั้งแล้วครั้งเล่า วันแล้ววันเล่า มันจะต้องออกไปในฐานะ เก้าอี้แห่งเสียงเพลง เก้าอี้แห่งเกียรติยศ เก้าอี้แห่งชัยชนะ มันคือเก้าอี้ตัวสุดท้าย ที่ต้องช่วงชิง หลับตาที่ไร มันเห็นแต่ภาพของการแก่งแย่ง” (บินหลา สันกาลาคีรี, 2556, น. 52) การแข่งขันนำมาสู่บาดแผล เก้าอี้ตัวนี้แปรเปลี่ยนจากเก้าอี้อันสดใส เป็นทรุดโทรม สุดท้ายจึงหาวิธีเพื่อหนีออกจากวังวนนั้น เก้าอี้ตัวนี้จึงเป็นตัวละคร ที่ถูกสร้างเพื่อให้เห็นภาพการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น วนเวียนเปลี่ยนไปเรื่อยๆ ก่อน การปฏิเสธการแก่งแย่งเหล่านั้น

ส่วนเด็กหญิงที่มาครอบครองเก้าอี้ “เธอเป็นนักเรียนคนแรกๆ ที่ถูก คัดออกพ้นจากเกมเก้าอี้ดนตรีในทุกๆ เย็น เด็กหญิงไม่เคยได้นั่งเก้าอี้ดนตรีที่สวย ที่สุด ว่าไปแล้ว นอกจากมานั่งยาวในห้องเรียน เธอก็ไม่เคยได้นั่งเก้าอี้ตัวใดเลย” (บินหลา สันกาลาคีรี, 2556, น. 53) อันแสดงว่า เธอคือผู้พ่ายแพ้และถูกคัดออก จากสังคมแห่งการแข่งขันมาตลอด แต่ผู้แต่งได้สร้างให้เห็นว่า ความแปลกแยก มิได้ทำให้เกิดความทุกข์เสมอไป “ในความเป็นจริง เก้าอี้มิใช่สำหรับผู้ชนะ ... พวก เพื่อนๆ ทั้งโรงเรียนไม่ลังเลที่จะเรียกเธอว่า เด็กหญิงชี้แพ้ พวกเขาคิดว่าสาเหตุ เป็นเพราะรูปร่างของเพื่อนคนนี้บอบบางเกินไป แต่เป็นไปได้ใหม่ว่า หัวใจของเธอต่างหากที่แบบบาง หัวใจมิได้ถูกออกแบบมาให้แกร่งพอสำหรับทุกเกมชีวิต ที่ต้องแก่งแย่งช่วงชิง” (บินหลา สันกาลาคีรี, 2556, น. 54) ตอนท้ายเมื่อตัวละคร ซึ่งต่างเป็นผู้พ่ายแพ้ในสังคมแห่งการแข่งขันได้มาบรรจบกัน เรื่องราวกลับจบลง อย่างมีความสุข เพราะ “เก้าอี้เหมือนได้ยินเสียงเพลงลอยมาจากที่ไกล... เป็น เพลงที่ผ่านออกมาจากริมฝีปากน้อยๆ ของผู้ที่กำลังนั่งบนटकของมัน เด็กหญิง ผู้ซึ่งนึกภาพไม่ออกว่า ตัวเองจะนั่งทำอะไรบนเก้าอี้ เด็กหญิงผู้ซึ่งหัวใจได้รับการ ออกแบบมาคิดแบบคนนั้น” (บินหลา สันกาลาคีรี, 2556, น. 54-55) หรือกล่าว อีกนัยหนึ่ง ความเรียบง่ายด้วยการหันหลังให้การแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นที่แท้จริง

สรุปได้ว่า ตัวละครเด็กทั้งสองนี้ถือเป็นสื่อกลางต่อการตั้งคำถามกับ กรอบของสังคมเรื่องการแข่งขัน เพราะเหตุการณ์ในเรื่องต่างยกย่องและให้คุณค่า กับผู้ชนะด้วยการนั่งเก้าอี้ ขณะที่มิได้สนใจเก้าอี้และผู้ถูกคัดออก ตัวละครเด็ก ที่ต้องการหลีกเลี่ยงและผู้พ่ายแพ้ การเล่นเกมเก้าอี้ดนตรีของเด็ก การสร้างฉากใน

โรงเรียนเหล่านี้ต่างแสดงให้เห็นว่า ความสุขของมนุษย์อาจมิได้มาจากการแก่งแย่ง เพื่อความสำเร็จหรือไปถึงเป้าหมายสูงสุด แต่มาจากการพอใจในชีวิตและการหันหลังให้การแก่งแย่งนั้น ดังที่ผู้แต่งจบเรื่องด้วยการบรรจบกันอย่างมีความสุขของผู้ที่แปลกแยกจากสังคม การสรุปดังกล่าวนับเป็นการตั้งคำถามไปสู่สังคมทุนนิยมที่มองว่าโลกคือการแข่งขัน ปลาใหญ่กินปลาเล็ก แม้กระทั่งระบบการศึกษาที่มีการสอบแข่งขันเพื่อแย่งเก้าอี้ หรือความเจริญในหน้าที่การงานของผู้ใหญ่ที่พยายามผลักดันตัวไปสู่เก้าอี้ที่ตนต้องการ เด็กผู้พ่ายแพ้ แต่มีความสุขจึงเป็นคำถามให้ผู้อ่านลุ่มคิด

4.2.3 อสรพิษ: เด็กกับการตั้งคำถามต่อความเชื่อ

“อสรพิษ” ในรวมเรื่องสั้น *อสรพิษและเรื่องอื่น ๆ* ของแดนอรัญ แสงทอง รางวัลซีไรต์ปี 2557 แต่ตีพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกตั้งแต่ปี 2545 เรื่องสั้นนี้ได้แสดงถึงจิตวิญญาณญาณความเป็นขบถ โดยใช้ตัวละครเด็กชายพิการ ตลอดจนมีความแปลกแยกจากสังคมเพื่อตั้งคำถาม และการต่อสู้กับความเชื่อเรื่องคนทรงซึ่งทั้งหมู่บ้านหลงเชื่อ และจบลงด้วยความพ่ายแพ้ (สายวรุณ น้อยนิมิตร, 2547) กล่าวคือ “อสรพิษ” เล่าถึงการต่อสู้ของแป เด็กชายแขนพิการกับงูจงอาง งูตัวนี้ได้พุ่งใส่เด็กชาย แต่เขาจับงูเอาไว้ไม่ให้มันฉกตัว แปเดินวิ่งไปในหมู่บ้านเพื่อขอความช่วยเหลือพร้อมงูที่ย้อยุดในมือ แต่ทุกคนกลับวิ่งหนีเอาตัวรอด แม้กระทั่งพ่อแม่ของเด็กชาย ท้ายที่สุด การต่อสู้เดินทางมาถึงตอนจบด้วยการที่เด็กคนนี้เสียชีวิตและงูตายคามือ ในเวลานั้น ทรงวาด คนทรงเจ้าซึ่งเป็นอริกับครอบครัวของแปเพราะไม่ยอมนับถือเขาได้ฉกฉวยโอกาสมาป่าวประกาศให้คนในหมู่บ้านรู้ว่าเด็กชายพบชะตากรรมเช่นนี้เพราะลบหลู่เจ้าแม่ เหตุการณ์นี้จึงกลายเป็นประโยชน์ต่อคนทรงให้เขาได้รับความชอบธรรม และคนในหมู่บ้านก็หลงเชื่อ

คำว่า “อสรพิษ” มีความหมายสองความหมาย ทั้งอสรพิษที่เป็นงู และอสรพิษที่เป็นคน ดังที่เรื่องนี้ได้เล่าถึงการต่อสู้กับงูเกือบทั้งเรื่อง แต่ในตอนจบกลับเป็นการต่อสู้กับคนทรงเจ้า “ทรงวาดเดินเข้ามาใกล้เขา ใกล้มากกว่าที่คนอื่น ๆ จะกล้า ทรงวาดจ้องลึกเข้ามาในดวงตาของเขา เจ้าเด็กแขนพิการเห็นรอยยิ้มแห่ง

ชัยชนะ มีแต่เขาผู้เดียวเท่านั้นที่รู้ว่านั่นคือ ชัยชนะของนักหลงโลกผู้ยิ่งใหญ่” (แดนอรัญ แสงทอง, 2557, น. 50) จากตรงนี้เองทำให้เด็กชายแป่จำนนต่อชะตากรรมเมื่อเจออสรพิษที่น่ากลัวกว่าอสรพิษที่เขาต่อสู้มาตลอด

อสรพิษซึ่งหมายถึงทรวงวาดถือเป็นแนวคิดสำคัญของเรื่องสั้นนี้ ทรวงวาดเป็นตัวแทนของความเชื่อที่มลายูของคนในสังคม ขณะที่เด็กชายแป่เป็นตัวแทนของผู้ไม่ยอมเชื่อและลุกขึ้นมาต่อสู้ ผู้แต่งได้ใช้การต่อสู้ระหว่างเด็กกับอสรพิษซึ่งสื่อความได้ถึง 3 ระดับ คือ การต่อสู้ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ การต่อสู้ระหว่างคนพิการกับคนปกติ และการต่อสู้ระหว่างสิ่งสามัญกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ระดับแรกการสร้างตัวละครให้เป็นเด็กเป็นการนำลักษณะของเด็กที่ “เสียงไม่ดัง” มาต่อสู้กับผู้ใหญ่ซึ่งยอมมีน้ำหนักรและเสียงที่ดังกว่า ส่วนในระดับที่สอง ผู้แต่งสร้างให้เป็นคนพิการ ยิ่งเป็นการตอกย้ำให้เห็นความเป็นชายขอบให้มากยิ่งขึ้นว่า เสียงของเด็กพิการยอมไม่ดังเท่าเสียงของผู้ใหญ่และคนปกติ ส่วนในระดับที่สามซึ่งพบตลอดทั้งเรื่อง คือ การต่อสู้ระหว่างสิ่งสามัญกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังที่ตัวละครนี้ถูกคำอธิบายจากความเชื่อเข้ามากำหนดชีวิตเขาอยู่ตลอด ทั้งเหตุที่เขาแขนพิการ “ใครต่อใครเรียกเขาว่าไอ้แป่ ทำให้ทรวงวาดพูดอยู่เสมอว่าอุบัติเหตุครั้งนั้นเกิดขึ้นเพราะพ่อและแม่ของเขาไม่ให้ความเคารพต่อร่างทรงของเจ้าแม่แพรกหนามแดง มีผู้คนไม่น้อยที่เห็นว่าทศนะของทรวงวาดนั้นถูกต้อง และผู้คนก็ยิ่งยำเกรงเขามากยิ่งขึ้นไปอีก” (แดนอรัญ แสงทอง, 2557, น. 18-19) กล่าวได้ว่า การสร้างตัวละครเด็กชายพิการที่ไม่เชื่อในร่างทรงกลายเป็นสัญลักษณ์ของการต่อสู้เพื่อส่งเสียงตั้งคำถามว่า เด็ก คนพิการและคนปกติธรรมดาสามารถมีที่ยืนในสังคมได้หรือไม่

การต่อสู้อันยืดเยื้อระหว่างเด็กกับงูจบลงเมื่อตัวแทนของความเชื่ออย่างทรวงวาดปรากฏตัว และคนในสังคมค่อยตามคำกล่าวของทรวงวาด เหตุนี้ “เจ้าเด็กแขนพิการไม่แยแสสนใจใครหรือสิ่งใด ดวงตาของเขาเหม่อลอย ... สติของเขาวิปลาสไปโดยสิ้นเชิงแล้วนับตั้งแต่วินาทีที่เขาตัดสินใจยอมจำนนนั้น” (แดนอรัญ แสงทอง, 2557, น. 51) จากเด็กที่ร่างกายพิการไปสู่ความวิปลาสทางจิตในตอนจบเป็นการตอกย้ำความเป็นชายขอบถึงที่สุด เพื่อแสดงให้เห็นพลาณาภาพของความเชื่อ

และแสดงความพ่ายแพ้ของเด็กเพียงหนึ่งคนที่มีอาจด้านทานต่อกระแสสังคมได้ การสร้างตัวละครเป็นเด็ก คนพิการและคนสามัญในเรื่องทำให้ผู้อ่านย้อนกลับมาตั้งคำถามกับสังคมถึงความเชื่อให้เป็น “เสียงที่เบาจนแทบไม่ได้ยิน” ก่อนจบด้วยสถิติปลาสเพื่อแสดงพลาณภาพแห่งความเชื่อให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ทั้งหมดที่กล่าวมากจากเรื่องสั้น “ตามตาต้องใจ” “เก้าदनตรี” และ “อสรพิษ” มีจุดร่วมจากเหตุการณ์ในเรื่องที่ตัวละครอื่น ๆ ต่างคล้อยตามกระแสความคิด ความเชื่อและวิถีปฏิบัติโดยมิได้ตั้งคำถาม ยกเว้น ตัวละครเอกที่เป็นเด็ก เด็กเหล่านี้แหวกออกจากกรอบที่สังคมกำหนด โดยปฏิเสธการคิดหรือทำตามสิ่งที่สังคมเชื่อ ทั้งเรื่องที่ใหญ่โตมองว่าไร้สาระ แต่ก็กลับหาคำอธิบายไม่ได้ ค่านิยมการแข่งขันอย่างรุนแรงและความเชื่ออันงมงาย พร้อมสร้างให้ตัวละครแต่ละตัวพบแรงกดดันจากความแปลกแยกและเลือกว่า ถ้าไม่พยายามกลืนเข้ากับสังคมแบบเด็กหญิงต้องใจ เธออาจกลายเป็นสิ่งที่ต้องกำจัดแบบเด็กชายแป ไม่นานนั้นต้องหนีจากสังคมนี้ไปอยู่อย่างโดดเดี่ยวแบบเด็กหญิงและเก้าอี้ไม้ ตัวละครเด็กเหล่านี้จึงอาจเป็นตัวแทนของความพ่ายแพ้กับกรอบของสังคม กระตุ้นให้ผู้อ่านฉุกคิดถึงกรอบที่ยึดถืออยู่นั้นถูกต้องแล้วหรือไม่

4.3 เด็กกับรัฐ: เด็กชายชอบกับรัฐชาติ

เด็กกับรัฐเหมือนเป็นคู่ความสัมพันธ์ที่ห่างไกลกัน เพราะเด็กไม่ได้มีหน้าที่ในการบริหารประเทศ ตลอดจนมิได้มีสิทธิมีเสียงในการปกครองเท่ากับผู้ใหญ่ แต่ในเรื่องสั้น “คล้ายว่าเริ่มจากฝน” และ “สิงโตนอกคอก” ได้นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับรัฐชาติ โดยอาศัยตัวละครเด็กชายชอบมาเป็นสื่อกลางในการตั้งคำถามกับสงคราม ชาตินิยม ตลอดจนความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ดังนี้

4.3.1 คล้ายว่าเริ่มจากฝน: เด็กชายชาติพันธุ์กับการตั้งคำถามกับสงครามและชาตินิยม

แดดเข้าร้อนเกินกว่าจะจับกาแฟ ของเจเจจ กัจจรเดช รวมเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ ปี 2554 ได้ตั้งคำถามกับสังคม โดยเฉพาะความเป็นอื่นและชาติพันธุ์ต่าง ๆ ผ่านกลวิธีที่มีความซับซ้อนและหลากหลาย “คล้ายว่าเริ่มจากฝน” เป็นเรื่องสั้น

เรื่องหนึ่งซึ่งได้นำเสนอเรื่องราวมิติภาพที่เกิดขึ้นบนความแตกต่างระหว่างเด็กสองคนในพื้นที่ตะเข็บชายแดนระหว่างไทยกับเมียนมา ผู้แต่งสร้างตัวละครเด็กทั้งสอง คือ ธงกับฮะตุ ให้มีลักษณะเป็นคู่ตรงข้าม (binary opposition) หลายมิติ เด็กชายธงเป็นตัวแทนของคนไทย ขณะที่ฮะตุเป็นคนมอญ แต่คนเข้าใจว่าเป็นพม่า ทำให้เขาถูกคนไทยเหมารวมว่าเป็นศัตรูตามที่สังคมไทยหล่อหลอม ส่งผลให้ “ฮะตุเรียนห้องเดียวกับธง แต่ไม่ใช่เพื่อนกัน ฮะตุไม่มีเพื่อนคนไหนทั้งนั้น...ไม่มีครูคนไหนเอ็นดูฮะตุ ยิ่งไปกว่านั้น เขายังเป็นเด็กที่ถูกแกล้งมากที่สุดในห้องเรียน” (เจเด็จ กำจรเดช, 2554, น. 78)

ฮะตุเป็นตัวละครเด็กที่มีความเป็นชายขอบในหลายระดับ ตั้งแต่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์มอญซึ่งถูกคนไทยเหมารวมว่าเป็นพม่า เวลาเดียวกันนั้น พวกเขา กลับกำลังรวมกำลังเพื่อกู้ชาติของตนจากรัฐบาลเมียนมา ตัวละครนี้จึงเสมือนคนไร้รัฐ ที่มีอาจยึดโดยตนเข้ากับรัฐใดได้ “ขณะที่ประชากรโลกส่วนใหญ่มีชีวิตสงบสุข จัดกีฬาแข่งขันกัน เรียกว่ากีฬาของมวลมนุษยชาติ แต่คนบางกลุ่มไม่มีแม้แต่ชื่อประเทศ อย่าหวังว่าจะส่งนักกีฬาเข้าร่วม” (เจเด็จ กำจรเดช, 2554, น. 91) เหตุนี้เอง ทำให้ครอบครัวของฮะตุทุกคนต้องลุกขึ้นมาจับอาวุธ แม้แต่ฮะตุเอง ก็ต้องเป็นทหาร “ต้องรอให้เรามีชื่อประเทศในแผนที่โลกก่อน เรามีธงชาติ แต่ไม่มีเสาให้ผูก ไม่มีพื้นที่ซึ่งมองเห็นได้” (เจเด็จ กำจรเดช, 2554, น. 92) อันเป็นเหตุให้เขาสูญเสียขาข้างหนึ่งไปและกลายเป็นคนพิการ ความเป็นชายขอบทั้งหมดของฮะตุนำมาสู่การถูกรังแก เห็นได้ว่า ฮะตุเป็นตัวละครเด็กที่สร้างขึ้นมาเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างจากธง ทั้งในแง่ของความเป็นไทยและความเป็นอื่น ความปกติและความพิการ ตลอดจนทหารและพลเรือน

คู่ตรงข้ามในตอนต้นได้เปลี่ยนแปลงไปเมื่อธงกับฮะตุรู้จักกัน เริ่มก้าวข้ามอคติและภาพเหมารวมไปสู่ความเข้าใจและเห็นใจ ในเรื่องนี้ได้สร้างดินแดนลับเฉพาะระหว่างธงกับฮะตุ คือ ประเทศไซเน่า “ธงชวนเขาเข้าเป็นประชากรของประเทศและมอบสัญชาติให้ฮะตุถือครอง ธงสัญญาว่าจะหาธงชาติให้เขาสักผืน” (เจเด็จ กำจรเดช, 2554, น. 92) อันแสดงว่า เขตแดนนี้เป็นอุดมคติของการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่าง เปิดโอกาสให้คนไร้รัฐอย่างฮะตุมีดินแดน

เป็นหลักยึด เป็นประชากรที่เสมอเหมือนกัน แตกต่างจากเขตแดนของผู้ใหญ่ที่กลุ่มคนของฮะตุและอื่น ๆ ยังต้องล่องลอยระหว่างรัฐ

แม้ทั้งสองคนเป็นเพื่อนกันได้ แต่สังคมภายนอกยังไม่เข้าใจและมองคนที่แตกต่างไปจากตน ด้วยสายตาที่เป็นศัตรู เรื่องนี้ได้ย่อขนาดความขัดแย้งระดับชาติผ่านการเล่นกีฬา โดยใช้การแข่งขันฟุตบอลของเด็กชาวไทยเพื่อรังแกฮะตุและผลปรากฏว่า ฮะตุถูกทำร้ายต่าง ๆ “การเล่นฟุตบอลที่คาดผลได้ล่วงหน้า เป้าหมายคือฮะตุ เขาเทียมของเขาก็กึ่งกาลอวสาน [...] ฮะตุซึ่งถูกกระแทก ถูกอัดร้ายไปกว่านั้น เพื่อน ๆ รุมสกรัมเขาราวกับกำลังเล่นรักบี้ แต่ที่ร้ายที่สุด ฮะตุกลับหัวเราะสนุก ไม่รู้สึกเลยสักนิดว่าโดนแกล้ง จนกระทั่งเขาเทียมเขาหัก [...] ฮะตุใช้วิธีที่ยากจะอธิบายได้คลานออกมาจากสนาม ที่จริงมันยิ่งกว่าคลานมือหนึ่งประคองขึ้นส่วนเขาเทียมไว้กับอก ใช้มือและขาข้างที่เหลือกระโดดออกมา” (เจดีจ กำจรเดช, 2554, น. 81–82) การแข่งขันกีฬาจึงเป็นตัวแทนของสงครามที่สร้างความชอบธรรมให้สามารถทำร้ายฮะตุ

จุดวิกฤตของเรื่องปะทุขึ้นเมื่อที่พักของครอบครัวฮะตุถูกเผา พวกเขาจึงเอาคืนด้วยการบุกยึดหอประชุมโรงเรียน จับครูและนักเรียนเป็นตัวประกัน เหตุการณ์นี้นับสัญลักษณ์ของสงครามระหว่างรัฐซึ่งเด็กทั้งสองคนต่างเป็นตัวแปรสำคัญของสงคราม เพราะผู้ก่อการได้จับตัวจริงเป็นตัวประกัน ส่วนผู้มาคลีคลาย คือฮะตุ และท้ายที่สุดต้องแลกด้วยความตายของฮะตุเพื่อช่วยเหลืออง ความตายของเขาสามารถมองได้สองระดับ ระดับแรกเป็นความตายที่ได้ช่วยเหลือเพื่อนของเขา คือ ธง และผู้คนที่อีกมากในหอประชุม และในอีกระดับหนึ่ง ความตายนี้นับเป็นสัญลักษณ์ของการพลีชีพในสงครามที่ยืดเยื้อจากความแตกต่างระหว่างชาติพันธุ์ เหตุนี้ เรื่องนี้จึงเล่นกับคำว่า “วีรบุรุษ” และเรื่อง “ธงชาติ” เพื่อสรุปว่าวีรบุรุษที่แท้จริงก็คือฮะตุ การตายของเขาควรได้รับการยกย่องไม่ต่างจากวีรบุรุษของชาติที่ควรมีธงชาติคลุมร่าง “ธงยังเสียใจไม่หาย ... ธงน่าจะมีเวลาสักนิดเพื่อหาธงหมี่ร่างเขา ธงชาติที่ตกเกลื่อนอยู่แถวนั้น หรือไม่กี่งแดงที่มีหงส์สีทองตรงกลาง มันตกอยู่แถวนั้นเช่นกัน” (เจดีจ กำจรเดช, 2554, น. 108–109) ชะตากรรมของเด็กชายชายขอบที่เคยตกเป็นเหยื่อ แต่กลับยอมเอาตัวมาปกป้อง

ผู้ได้ชื่อว่าเป็นศัตรูด้วยความกล้าหาญเป็นสื่อกลางสำคัญให้ผู้อ่านกลับมาทบทวนถึงอุดมการณ์ชาตินิยมที่ฝังแน่น จนก่อให้เกิดความเกลียดชัง กระทั่งสามารถกระทำสิ่งที่เลวร้ายต่อกันได้ ในอีกด้านหนึ่ง เรื่องนี้ได้เชิดชูความยิ่งใหญ่และงดงามของมิตรภาพที่เกิดขึ้นบนความแตกต่าง

ตัวละครเด็กทั้งสองจึงเป็นเหมือนการย่อโลกความขัดแย้งระดับชาติลงให้เห็นภาพชัดเจน ลดทอนความซับซ้อนของความสัมพันธ์แบบผู้ใหญ่ที่มีเรื่องการเมือง เศรษฐกิจและอื่น ๆ ลง เพื่อให้เห็นความไร้สาระของสงคราม และเสนอหนทางไปสู่สันติภาพ พร้อมสะท้อนว่า ความขัดแย้งของพวกเขาไม่ได้เกิดความเกลียดชังส่วนตัว แต่เป็นภาพจำที่ถูกผลิตซ้ำมาตลอดเกี่ยวกับชาติ ดังที่เรื่องสั้นใช้ชื่อว่า “คล้ายว่าเริ่มจากฝน” เพื่อบอกว่าปมขัดแย้งเรื่องราวทั้งหมดคงไม่ได้เริ่มจากเด็กสองคนนี้ แต่ย้อนกลับไปได้ตั้งแต่เรื่องอุดมการณ์ชาติที่ประกอบกันว่า “ไม่สามารถบอกได้ว่าเรื่องมันเริ่มจากตรงไหน อาจเริ่มต้นจากสายฝน หรือเริ่มต้นที่ความตายของใครบางคน หรืออาจเป็นตอนที่กลุ่มติดอาวุธบางกลุ่มบุกยึดโรงพยาบาล หรือเป็นไปได้ที่เรื่องมันจะเริ่มก่อนหน้านั้น ก่อนที่มนุษย์จะรู้จักคำว่าชาติ และแบ่งแยกผืนดินออกจากกันด้วยเส้นบนแผนที่” (เจเด็จ กำจรเดช, 2554, น. 97-98)

4.3.2 สิงโตนอกคอก: เด็กสองเผ่าพันธุ์กับการตั้งคำถามกับสงคราม

“สิงโตนอกคอก” เป็นเรื่องสั้นในหนังสือชื่อเดียวกันนี้ของจิตานันท์ เหลืองเพียรสมุทซึ่งได้รับรางวัลซีไรต์เมื่อปี 2560 หนังสือเล่มนี้มีจุดเด่นในฐานะวรรณกรรมแนวดิสโทเปีย (Dystopia) คือ สร้างจากเมืองสมมติในโลกอนาคตที่อิมคริม สงคราม การล่มสลายของโลกเพื่อตั้งคำถามกับการเมืองและสังคม โดยเฉพาะการตอบโต้วาทกรรม “คนดี” ในสังคมไทยช่วงปลายทศวรรษ 2550 ซึ่งแบ่งแยกคนในสังคมเป็นสองฝ่ายและต่างตอบโต้กันไปมา (เรีนฤทัย สัจจพันธุ์, 2563) เรื่องเล่าถึงตัวละครเอกซึ่งหนีการไล่ล่าจากสงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ระหว่าง “คนตาขาว” กับ “คนตาดำ” ระหว่างหลบหนีเขาพบกับหนังสือหนึ่งที่เล่าเกี่ยวกับเด็กหญิงตาขาว ผู้มีชะตากรรมไม่ต่างจากเขา โดยในเรื่องเล่านี้ยังมีนิทานเรื่อง

สิงโตกับแกะที่มีชะตาไม่ต่างจากเด็กหญิงด้วย เรื่องสั้นนี้ดำเนินเรื่องด้วยการ สลับไปมาระหว่างเหตุการณ์ของตัวละครเอก เรื่องเล่าที่ในสมุดบันทึก และนิทาน

เรื่องสั้นนี้ผูกปมขัดแย้งจากความแตกต่างระหว่างคนตาขาวและคนตาดำ คนตาขาวเป็นพลเมืองชั้นสอง “มนุษย์เผ่าตาขาวมีสถานะด้อยกว่าเผ่าตาดำที่มีอยู่ ก่อนมาตลอด พวกเขาอยู่ร่วมกันในสังคม แต่ว่าคนตาขาวมักจะถูกกีดกันหรือไม่ก็ ถูกรังแก นอกจากนี้ยังได้รับสิทธิต่าง ๆ ในสังคมน้อยกว่าคนตาดำด้วย ในโรงเรียน เด็ก ๆ ตาขาวมักถูกเด็กตาดำรังแก ... สิทธิในการเลือกตั้งของคนตาดำมีสองเสียง และคนตาขาวมีหนึ่งเสียง สำหรับทุกคนบนโลกใบนี้ สิ่งที่เป็นอยู่นี้คือเรื่องธรรมดา” (จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560, น. 200) การผูกปมเช่นนี้นับเป็นสัญลักษณ์ ให้เห็นถึงความแตกต่างของกลุ่มอันมีความหมายตั้งแต่ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ความแตกต่างทางความคิด ความแตกต่างทางอุดมการณ์ที่เกิดจากการหล่อหลอม ของสังคม ผ่านการให้ความชอบธรรมกับการควบคุมโดยรัฐ

ความขัดแย้งของเรื่องได้พัฒนาเรื่องจากการทำร้ายของผู้มีอำนาจจน นำไปสู่การต่อต้านของฝ่ายที่ถูกกดขี่ ผ่านการสร้างตัวละครเด็กเป็นสัญลักษณ์ถึง 3 คู่ ได้แก่ นิกสันและแซคคารี ในเรื่องเล่าหลัก เด็กหญิงแซนดี้และเด็กชายเทรย์ ในเรื่องเล่าจากสมุดบันทึก และสิงโตกับลูกแกะ ในนิทาน โดยตัวละครฝ่ายที่มี อำนาจมากกว่า คือ คนตาดำและสิงโต มองว่าตนเองเป็นผู้มีอำนาจมากกว่า และต้องทำร้ายคนที่ด้อยกว่า คือ คนตาขาวและแกะ เพราะเป็นเรื่องธรรมดา ของสังคม แต่ตัวละครที่มีอำนาจก็เกิดการจุกคิดได้และนำมาสู่การสร้างมิตรภาพ ระหว่างคนสองเผ่าพันธุ์ ดังเช่นเด็กหญิงแซนดี้ถูกกลั่นแกล้งจากเด็กตาดำใน ตอนต้น โดยเฉพาะเด็กชายเทรย์ แต่แล้วเมื่อครูซึ่งตาสีดำนได้พยายามให้เด็กตาดำ จุกคิด เด็กชายจึงตระหนักว่า “เพราะทุกคนสอนฉันเพียงว่า ฉันตาสีดำ ฉันมี อภิสัทพ์เหนือคนตาขาว ฉันจะทำยังไงกับพวกเธอก็ได้ ไม่เคยมีใครสอนให้ฉันคิดว่า คนตาขาวรู้สึกอย่างไร... ถ้าหากอยากหยุดสงคราม ก็มีแต่พวกเราเท่านั้นที่จะ เป็นฝ่ายหยุดมันได้” (จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560, น. 220)

อย่างไรก็ดี การสร้างมิตรภาพข้ามเผ่าพันธุ์ถือเป็นความผิดกฎหมาย ผิดศีลธรรมอันดีของสังคม ดังที่ตัวละครครูซึ่งมีตาสีดำของแซนดี้และเทรย์ต้อง

จบชีวิตลงเมื่อเล่านิทานเรื่องสิงโตกับลูกแกะที่เปลี่ยนตอนจบให้ทั้งสองเผ่าพันธุ์มาเป็นมิตร กล่าวคือ นิทานสิงโตกับลูกแกะเล่าถึงสิงโตที่อยากเป็นเพื่อนกับลูกแกะ แต่ครั้งหนึ่งเมื่อสิงโตจะเปลี่ยนผ่านจากเด็กเป็นผู้ใหญ่ต้องพิสูจน์ด้วยการล่าเหยื่อมา ลูกแกะที่เขาอยากเป็นเพื่อนด้วยกลับกลายเป็นเหยื่อของเขา ครูได้เล่าเรื่องนี้ด้วยการจบแบบนี้ก่อนเพื่อให้เด็กนักเรียนลองคิดไตร่ตรอง และเฉลยว่าแท้จริงตอนจบคือ สิงโตได้มาปกป้องแกะเพราะเป็นเพื่อนของมันแทน นิทาน “สิงโตนอกคอก” เรื่องนี้ส่งผลกระทบต่อครูอย่างมาก เพราะเป็น “เรื่องที่สังคมยอมรับไม่ได้...หลายคนกล่าวหาว่าครูสอนเรื่องไร้ศีลธรรม และต้องการให้ปลดครูคนนี้ออกอย่างรวดเร็ว...บ้างก็ถึงขั้นกล่าวหาว่าครูต้องการทำลายความสงบสุขของชาติ” (จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560, น. 211-212) จนครูถูกประหารชีวิต

ความขัดแย้งระหว่างคนตาขาวและคนตาดำได้รับการขยายไปสู่สงครามกลางเมือง เกิดการไล่ล่าและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์กันอย่างรุนแรง เมื่อคนตาขาวลุกขึ้นมาเรียกร้องความเป็นธรรม “รัฐบาลตัดสินใจตอบโต้โดยการล้างบางพวกตาขาวให้สิ้นซาก กองทหารถูกส่งออกมากวาดล้าง ไล่ยิงคนตาขาวทุกคนให้สิ้นไป ประชาชนตาดำทั้งหมดมีสิทธิ์เช่นฆ่าคนตาขาวได้ โดยไม่ต้องมีเหตุผลใดๆ มาอ้างเหมือนอย่างแต่ก่อน” (จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560, น. 215) อย่างไรก็ตาม เรื่องสั้นเรื่องนี้ไม่จบลงด้วยความสิ้นหวัง เพราะการสร้างโครงเรื่องแบบ “นิทานซ้อนนิทาน” เช่นนี้ ได้ทำให้กลับมารวบรวมกับโครงเรื่องใหญ่เพื่อแสดงถึงมิตรภาพระหว่างนิกสันและแซคคารี ดังที่เรื่องนี้เปิดเรื่องด้วยการหนีการไล่ล่าของนิกสันก่อนตัดภาพไปยังวัยเด็กของนิกสันที่เขาถูกกลั่นแกล้งจากคนตาดำ ครั้งหนึ่งเขาถูกกลั่นแกล้งจนเกือบถึงชีวิตจนมีแซคคารี เด็กชายตาดำได้มาช่วยเขาไว้ และมิตรภาพในวัยเยาว์ได้ตัดภาพมาในตอนจบเมื่อนิกสันถูกจับกุมด้วยคนตาดำ เวลานี้เองทหารคนหนึ่งได้ช่วยเขาหนีไป และคนนั้นก็คือแซคคารี เพื่อนตาดำในวัยเยาว์ของเขา

ผู้แต่งอาศัยขนบเมืองสมมติและเหตุการณ์ความรุนแรงตามขนบวรรณกรรมดิสโทเปียเพื่อจำลองภาพความแตกแยกของสังคมไทยในรูปของสงคราม ตลอดจนทำให้ความขัดแย้งในสังคมได้แสดงออกอย่างเป็นรูปธรรม

ผ่านสงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เพื่อสื่อถึงรอยร้าวของสังคมจากการแบ่งขั้วทางอุดมการณ์ระหว่าง “คนดี” กับ “คนเลว” และตั้งคำถามกับความดี ความเลวที่สังคมประกอบสร้างผ่าน “คนตาดำ” กับ “คนตาขาว” โดยตัวละครหลักเด็กทั้งสามคู่เป็นภาพจำลองของความแตกต่างทางชาติพันธุ์ อุดมการณ์ความคิด ตลอดจนอคติที่ฝังรากลึกในสังคม เพราะตัวละครเด็กแสดงถึงการหล่อหลอมของสังคมที่ถ่ายทอดและส่งผ่านไปยังเด็กผ่านระบบการศึกษาและความชอบธรรมของรัฐ และในเวลาเดียวกันนั้น ได้สร้างตัวละครเด็กที่มีความคิดแตกต่างมาเพื่อตั้งคำถามต่อสงครามว่า ยังจำเป็นอีกหรือไม่ หรือควรจะเป็นเปลี่ยนสงครามเป็นสันติภาพแทน ดังที่ตัวละครเด็กต่างเผ่าพันธุ์ทั้งสามคู่ได้มาเป็นเพื่อนกัน ก่อนจบด้วยความหวังของตัวละครเอกว่า “ฉันไม่ได้อยากไปอยู่ฝ่ายไหนหรอก ไม่ใช่แค่อยากย้ายฝ่าย แต่ฉันอยากให้ไม่มีฝ่ายใดอีกต่อไป” (จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560, น. 226)

จากทั้งเรื่องสั้น “คล้ายว่าเริ่มจากฝน” และ “สิงโตนอกคอก” สรุปได้ว่าเรื่องทั้งสองต่างสร้างให้ตัวละครเด็กเป็นตัวแทนที่ย่อโลกความขัดแย้งของสงครามภายใต้อุดมการณ์รัฐ โดยเฉพาะแนวคิดชาตินิยมที่ต่างยกชาติของตนเหนือกว่าอีกชาติ ชาติพันธุ์และอุดมการณ์แบบอื่น ผู้แต่งต่างสร้างตัวละครเป็นสองขั้วให้ฝ่ายหนึ่งคิดและปฏิบัติตามสิ่งที่รัฐประกอบสร้างและให้ความชอบธรรม ขณะที่อีกฝ่ายตกเป็นชายขอบและถูกกดขี่ โดยเรื่องสั้นทั้งสองเรื่องชี้ให้ตัวละครเด็กชายขอบเป็นตัวเด่น พร้อมชี้ให้เห็นภาพด้านลบของอุดมการณ์ที่แม่สร้างความเป็นกลุ่มก้อนเหนียวแน่น แต่ในเวลานั้นกลับไปทำร้ายคนอื่นอย่างชอบธรรมเพื่อแสดงว่าอุดมการณ์และกลไกของรัฐผ่านการปลูกฝังวิถีคิดแบบชาตินิยมและนิยมในชาติพันธุ์ของตนอาจนำมาสู่สงคราม ทั้งสงครามระหว่างรัฐและสงครามกลางเมือง พร้อมกันนั้น ได้เสนอทางออกผ่านการสร้างตัวละครเด็กที่แม่เริ่มแรกอยู่ภายใต้อุดมการณ์ของรัฐ แต่ต่อมาได้ตั้งคำถามและเปลี่ยนไปเป็นมิตรกับอีกฝ่าย ตัวละครเด็กเหล่านี้จึงมิได้เป็นเด็กดีตามกรอบของอุดมการณ์รัฐ แต่เป็นเด็กที่แหวกออกจากอุดมการณ์ เพื่อตั้งคำถามกับอุดมการณ์และเสนอแนวคิดเรื่องมิตรภาพ

5. สรุปผลการศึกษา

ตัวละครเด็กที่ปรากฏจากเรื่องสั้นซีไรต์ทั้ง 7 เรื่องในรอบสองทศวรรษ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่ามีจุดร่วมสำคัญ คือ การสร้างตัวละครเด็กให้มีความเบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานของสังคมหรือความคาดหวังของสังคมกระแสหลัก ทั้งด้านบุคลิก สติปัญญา เพศวิถีหรือกระทั่งความคิดอันแปลกแยก การสร้างตัวละครเด็กเหล่านี้มีบทบาทร่วมกันในการตั้งคำถามตั้งแต่ระดับครอบครัว ให้เห็นว่าโลกที่ควรปลอดภัยไม่ปลอดภัยอีกต่อไป เพราะพ่อแม่กลับใช้อำนาจและความรุนแรงจัดการชีวิตเด็ก เพื่อตอบสนองความคาดหวังของตน ต่อมาในระดับสังคม ตัวละครเด็กเป็นผู้เห็นต่างหรือพ่ายแพ้ต่อบรรทัดฐานของสังคมในเรื่อง เพื่อตั้งคำถามถึงบรรทัดฐานของสังคมที่ยึดถือกันว่าถูกต้อง ครอบคลุมและเหมาะสมแล้วหรือไม่ ที่ท้ายที่สุด ตัวละครเด็กได้กลายมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการตั้งคำถามกับอุดมการณ์รัฐ โดยสร้างตัวละครเด็กเป็นคู่ขัดแย้ง พร้อมชี้ให้เห็นว่าเด็กเป็นผลผลิตของรัฐที่ถูกครอบงำความคิดความเชื่อ ก่อนใช้ความบริสุทธิ์ของเด็กปฏิเสธชุดอุดมการณ์เหล่านั้นเพื่อเสนอแนวคิดมิติรูปภาพท่ามกลางความขัดแย้งทางชาติพันธุ์และการเมือง

หากเปรียบเด็กเป็นผ้าขาวอันหมายถึงความบริสุทธิ์และใสซื่อ ตัวละครเด็กที่ปรากฏในเรื่องสั้นเหล่านี้จึงอาจมิได้เป็น “ผ้าขาว” แต่เป็นเด็กที่มีความหลากหลายและซับซ้อนในตัว หรือเรียกได้ว่า “ผ้าหลากสี หลายเนื้อ” และเป็นผ้าหลากสีที่ไม่เป็นตามสีที่ผู้ใหญ่แต่งแต้ม และมีเนื้อผ้าอันหมายถึงสภาพร่างกาย ความคิด ความเชื่อและชาติพันธุ์อันแตกต่างกัน ลักษณะนี้อาจอภิปรายต่อไปถึงกระบวนทัศน์ (paradigm) ต่อเด็กในเรื่องสั้นเหล่านี้ว่ามีได้หยุดนิ่งตายตัว แต่เป็นการมองเด็กอย่างมีพลวัต และที่น่าสนใจ ตัวละครเด็กเหล่านี้มีความเป็น “คนกลุ่มน้อย” ของสังคม โดยการผูกโยงระหว่างเด็กกับคนกลุ่มน้อยแสดงถึงกระบวนทัศน์ที่มองเด็กแบบหนึ่งเรียกว่า The minority group child กาญจนา แก้วเทพ (2554, น. 32) สรุปว่า เป็นการมุ่งเน้นไปที่อำนาจทางสังคม (social power) ว่าเด็กถือเป็นชนกลุ่มน้อยทางสังคม เพราะมีอำนาจทางสังคมน้อยไม่ต่างชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ

ที่ถูกกัดกันด้วยเพศ อายุ เชื้อชาติ หรือชนชั้น แนวคิดนี้จึงมุ่งเน้นเสริมพลังอำนาจแก่เด็กให้มากขึ้น

เหตุที่ทำให้เด็กจากเรื่องสั้นในรอบสองทศวรรษนี้ผูกโยงเข้ากับการเป็น คนกลุ่มน้อย ทั้งความพิการ เพศวิถี หรือมีความพิเศษอื่น ๆ เหล่านี้คงเป็น เพราะสภาพสังคมไทยในหลังทศวรรษ 2540 ได้เปิดรับแนวคิดความหลากหลายทาง วัฒนธรรม (cultural diversity) โดยเฉพาะการเปิดพื้นที่ให้กลุ่มที่เคยไม่มีสิทธิ์ ได้มีเสียง ดังเช่นสิทธิมนุษยชนที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 การเรียกร้อง ของกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศ การเรียกร้องสิทธิคนพิการ ตลอดจนกลุ่ม คนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้มีสิทธิ์มีเสียงมากยิ่งขึ้น เด็กซึ่งก็อาจมองเป็นคนกลุ่มน้อย ประเภทหนึ่งได้ถูกนำมาใช้เป็นกระบอกเสียงไปสู่ความไม่เป็นธรรม ขณะเดียวกัน ก็ได้เรียกร้องถึงความเท่าเทียมของกลุ่มคนที่แตกต่างไปจากสังคมกระแสหลัก ให้สามารถมีจุดยืนในสังคมได้อย่างเท่าเทียม ดังเช่นบทสรุปของเรื่องสั้นที่เลือก มาศึกษา หลายเรื่องชี้ให้เห็นว่า การทำตามกรอบสังคมโดยไม่ไตร่ตรองทำให้ สัมพันธภาพและความสุขของแต่ละปัจเจกบุคคล เหตุนี้ การมีความสุขจากความ เป็นตนเองเป็นสิ่งที่พึงกระทำ และในอีกหลายเรื่องตัวละครกลับเลือกไม่เข้าไป หลอมรวมกับกรอบหรือบรรทัดฐานของสังคม หากมีความสุขหรือสร้างสันติภาพ จากความแตกต่าง อันอาจตีความได้ว่า แม้ผู้แต่งได้เสนอแรงกดดันที่คนกลุ่มน้อย โดนกระทำ แต่ผู้แต่งก็ย้ำจุดยืนให้คนกลุ่มน้อยที่ไม่มีสิทธิ์มีเสียงได้ดำรงความเป็น ตัวตนของตนไว้ ลักษณะเช่นนี้นับเป็นการเน้นย้ำแนวคิดความเป็นปัจเจกบุคคล (individualism) ซึ่งถือว่าได้รับการยอมรับและแพร่หลายในรอบสองทศวรรษ ที่ผ่านมา

ท้ายที่สุด สิ่งที่น่าขบคิด คือ แม้เด็กที่นำเสนออาจมิใช่ผ้าขาว แต่ผู้แต่ง กลับนำแนวคิดเรื่องผ้าขาวเป็นจุดเริ่มต้นในการเลือกเด็กมาตั้งคำถามถึงโลก ของผู้ใหญ่ ผู้แต่งสร้างตัวละครเด็กและเนื้อหาเหมือนเป็น “เรื่องของเด็ก” แต่เรื่อง แต่ละเรื่องต่างเป็นการจำลอง “เรื่องของผู้ใหญ่” กล่าวคือ การที่สังคมไทยมัก มองเด็กเป็นผ้าขาว ผู้แต่งจึงได้หยิบเอาความคาดหวังที่มีต่อเด็กถึงความบริสุทธิ์ และใสซื่อดังกล่าวนี้มาใช้สร้างตัวละครเด็กที่ไม่เป็นผ้าขาว เพื่อย้อนกลับมาถาม

ผู้ใหญ่ว่า เพราะเหตุใดผ้าแต่ละผืนถึงกลายเป็นสีอื่นไป รวมถึงทำให้ความรุนแรงในสังคมปรากฏชัดผ่านกรรกระทำต่อเด็ก กลวิธีดังกล่าวถือว่ามีพลังให้อ่าน จุกคิดจากความรู้เดียวসাและสี่ชื่อของเด็กผู้ถูกรกระทำ ทั้งหมดนี้อาจกล่าวได้ว่า เรื่องสั้นซีไรต์ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่มีได้แต่งเพื่อให้เด็กโดยเฉพาะนี้ เลือกใช้ลักษณะ ความเป็นผ้าขาวของเด็กเพื่อบอกว่าเด็กมิได้เป็นเพียงผ้าขาว แต่เป็นได้อีกหลาย ความหมาย เพื่อชี้ให้เห็นถึงความหลากหลายของกลุ่มคนในสังคมที่เราอาจหลงลืม และชี้ความสำคัญของปัจเจกบุคคลอย่างเท่าเทียม

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎายา ณ หนองคาย. (2544). *การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับรางวัลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522-2542* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). สืบค้นจาก <http://cuir.car.chula.ac.th/>
- กาญจนา แก้วเทพ. (2554). เด็กกับการสื่อสาร: หลากหลายกระบวนการทัศนในการศึกษาเรื่อง “เด็กกับการสื่อสาร” ใน กาญจนา แก้วเทพ, นันทกา สุธรรมประเสริฐ และ เอกธิดา เสริมทอง, *ผู้คนที่หลากหลายในการสื่อสาร: เด็ก สตรี และผู้สูงวัย* (น. 11-151). กรุงเทพฯ: โครงการเมธีวิจัยอาวุโส คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กุสุมา รัชมณี. (2547). ความน่าจะเป็นเรื่องไม่ธรรมดา. ใน *25 ปีซีไรต์: รวบรวมทวิจารย์คัดสรร* (น. 687-696). กรุงเทพฯ: สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย.
- เกริก ยุ้นพันธ์. (2560). การศึกษาวรรณกรรมสำหรับเด็กในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2455-2555. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 9(17), 14-22.
- จเด็จ กำจรเดช. (2554). *แดดเข้าร้อนเกินกว่าจะจับกาแฟ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ผจญภัย.
- จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท. (2560). *สิงโตนอกคอก*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- แดนอรัญ แสงทอง. (2557). *อสรพิษและเรื่องอื่น ๆ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- นิตยา วรณกิตร์. (2562). *วรรณกรรมสำหรับเด็ก* (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: อินทนิล.
- บินหลา สันกาลาศิรี. (2556). *เจ้าหญิง* (พิมพ์ครั้งที่ 27). กรุงเทพฯ: ไรเดอร์.
- ปราบดา หยุ่น. (2560). *ความน่าจะเป็น* (พิมพ์ครั้งที่ 40). กรุงเทพฯ: ใต้ฝุ่น.
- พิเชฐ แสงทอง. (2561). *วรรณกรรมวิจารณ์: แนวคิดและปฏิบัติการ*. กรุงเทพฯ: คมบาง.
- รีนฤทัย สัจจพันธุ์. (2549). *สุนทรียรสแห่งวรรณคดี*. กรุงเทพฯ: ณ เพชร.
- รีนฤทัย สัจจพันธุ์. (2556). *อ่านได้ อ่านเป็น: วิพากษ์ระหว่างบรรทัด วรรณกรรมร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.
- รีนฤทัย สัจจพันธุ์. (2563). *บทวิจารณ์รับเชิญ สิงโตนอกคอก*. สืบค้นจาก <http://www.duangjaivijarn.com/16857085/รีนฤทัย-สัจจพันธุ์>
- วัชระ สัจจะสารสิน. (2560). *เราหลงลืมอะไรบางอย่าง* (พิมพ์ครั้งที่ 20). ปทุมธานี: นาคร.
- วินทร์ เลียววาริณ. (2542). *สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน*. กรุงเทพฯ: 113.
- ศิริพร ศรีวรกานต์. (2551). *วรรณกรรมเด็กของเยอรมันกับของไทยช่วงทศวรรษ 1980 และ 1990: การศึกษาเปรียบเทียบ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). สืบค้นจาก <http://cuir.car.chula.ac.th/>

สรณัฐ ไตลังคะ. (2559). หน่วยที่ 7 วรรณกรรมปัจจุบัน พ.ศ. 2516–2553.

ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา วรรณคดีไทย (Thai Literature) เล่มที่ 1* (น. (7)1–(7)51)
(พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สายวรุณ น้อยนิมิตร. (2547). อสรพิษ: การปลดปล่อยของจิตวิญญาณขบถ.

ใน สุวรรณภา เกரியไกรเพชร (บรรณาธิการ), *มองข้ามบ้านักเขียน:
เรื่องสั้นไทยในทัศนะนักวิจารณ์* (น. 327–334). กรุงเทพฯ: ชมนาด.

อิงอร สุพันธุวิณิช. (2551). รัก ทุกข์ สุข โศก ในงานวรรณกรรมไทย: ภาพสะท้อนสังคม
จากอดีตสู่ปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: สว่างสรรพศิลป์.